

Nataša Milosavljević

Katarina Ćirović

Valentina Petrov

Goran Memeti

Igor Stojićević¹

RODNA PERSPEKTIVA MEĐUNARODNOG IZBEGLIČKOG PRAVA

RODNI IDENTITET I RODNO ZASNOVANO NASILJE

APSTRAKT

Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine ukazuje da se sve odredbe u konvenciji moraju primenjivati bez diskriminacije po osnovu rase, vere ili zemlje porekla, dok se rod ili pol ne spominju kao relevantni. Međutim, veoma je važno da se istakne da je praksa pokazala da određene grupe mogu trpeti progon zbog pripadnosti određenom polu ili rodu, ali i da postoje posebne radnje progona koje su specifične za određeni pol ili rod. Države su priznale žene, porodice, plemena, profesionalne grupe i homoseksualce kao posebnu društvenu grupu što im je omogućilo da prilikom određivanja statusa izbeglice mogu kao osnov za progon navesti pripadnost određenoj društvenoj grupi budući da je to jedan od pet osnova nabrojanih u članu 1A(2) Konvencije o statusu izbeglica koji nije dovoljno jasan i definisan. Da bi se te grupe tretirale na ispravan i pravedan način najvažnije je da se sa druge strane nalaze ljudi koji imaju zapravo stručna i temeljna znanja o rodno osetljivim temama i diskriminaciji u izbegličkom pravu kao i da imaju dobro poznavanje pravno relevantnih propisa i smernica UNCHR-a. U daljem tekstu, predstavljena je analiza relevantnih slučajeva Evropskog suda za ljudska prava pri kojima se razmatrala povreda člana 2, člana 3 i člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Ključne reči: rodna perspektiva, pol, rod, azil, praksa Evropskog suda za ljudska prava

¹ Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu: milosavljevicnattasa@gmail.com, katarinacirovic@outlook.com, valentina.petrov.9@gmail.com, memetigoran@gmail.com, igor100jicevic@gmail.com

UVOD

Konvencija o statusu izbeglica iz 1951, zajedno sa Protokolom iz 1967, predstavlja osnovni dokument međunarodne zaštite izbeglica. Naime, „izbeglica“ je „lice koje se nađe izvan zemlje zbog opravdanog straha od progona zbog svoje rase, svoje vere, svoje nacionalnosti, svoje pripadnosti nekoj socijalnoj grupi ili svojih političkih mišljenja“.² Kako bi se određeno lice smatralo izbeglicom, potrebno je da ispuni uslove iz konvencije. Međutim, na osnovu definicije iz konvencije može se uočiti da se pol ili rod ne spominju kao osnov relevantan za dobijanje statusa izbeglice. Takođe, član 3 Konvencije o statusu izbeglica ukazuje da se sve odredbe u konvenciji moraju primenjivati bez diskriminacije po osnovu rase, vere ili zemlje porekla, dok se rod ili pol ne spominju kao relevantni. Međutim, veoma je važno da se istakne da je praksa pokazala da određene grupe mogu trpeti progon zbog pripadnosti određenom polu ili rodu, ali i da postoje određene radnje progona koje su specifične za određeni pol ili rod. Naime, Visoki Komesar UN za izbeglice (UNHCR) usvojio je preporuku iz 1991 da se definicija izbeglice tumači tako da obuhvati i osobe koje su progonjene po osnovu roda.³ Takođe, u 2002 UNHCR je usvojio preporuke koje se tiču tumačenja definicije izbeglica, posebno uzimajući u obzir pol ili rod, čime je prepoznato da postoje specifični rodno zasnovani oblici progona.⁴ Na taj način izdvojeni su rodno zasnovani zahtevi za azil, koji se odnose na slučajeve u kojima se zahtev oslanja na seksualno nasilje, nasilje u porodici, prisilno planiranje porodice, sakaćenje genitalija, kao i ponašanje koje je suprotno tradicionalnim normama.⁵ Važno je ustanoviti pod koji osnov progona bi ovakvi zahtevi za azil mogli biti prihvaćeni. Naime, UNHCR u svojoj preporuci daje određene smernice kada je u pitanju tumačenje osnova „društvene grupe“. Naime, iako konvencijom o statusu izbeglica nije utvrđena definicija društvene grupe, kroz praksu sudova su se razvile definicije, koje pod ovaj pojam uključuju žene kao i homoseksualci. Takođe, kada je u pitanju zaštita izbeglica po osnovu roda ili pola, važno je napomenuti i Konvenciju o ukidanju diskriminacije nad ženama. Naime, rodno zasnovano nasilje je prvi put definisano preporukom br. 19 iz 1992 od strane Komiteta za ukidanje svih oblika diskriminacije žena kao „nasilje koje je usmereno protiv žene zato što je žena, ili koje disproportionalno

² Convention Relating to the Status of Refugees, *United Nations Treaty Series*, vol. 189, 28 July 1951.

³ Smernice za zaštitu žena izbeglica, UNHCR, ES/SCP/67 (Ženeva, jul 1991), dostupno na: <http://bit.ly/2Jrhzpk>, 06.12.2022.

⁴ UNHCR Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and its Protocol relating to the Status of Refugees

⁵ Seksualno i rodno zasnovano nasilje nad izbeglicama, povratnicima i interno raseljenim licima. Smernice za prevenciju i za štitu, UNHCR (maj 2003), dostupno na: <https://bit.ly/39kqlSi>, 06.12.2022.

pogađa žene“.⁶ Pored toga, generalnom preporuka br. 35, ovaj komitet prepoznao je da rodno zasnovano može dovesti do mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja.⁷ Posebno važna preporuka ovog Komiteta jeste br. 32 koja ukazuje na rodnu dimenziju zaštite izbeglica. Ova preporuka ukazuje na važnost tumačenja svih osnova progona iz Konvencije o statusu izbeglica kroz rodnu perspektivu, kao i na eventualno uključivanje pola ili roda u nacionalna zakonodavstva o izbegličkoj zaštiti.⁸

Pored međunarodne zaštite, veoma važan regionalni izvor za zaštitu žena, uključujući i žene izbeglice, jeste Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Naime, ova konvencija predstavlja pravno obavezujući dokument, kojim je ustanovljen i Komitet GREVIO koji je zadužen za nacionalnu implementaciju.⁹ Od posebne važnosti je član 60 koji predviđa rodno zasnovane zahteve za azil, kao i obaveze država da uspostave rodno osetljive procedure prijema i usluga u postupku azila, kao i rodno osetljiva uputstva i procedure za azil. Takođe, predviđa posebne obaveze zaštite od oblika nasilja koji su specifični za rod, uključujući seksualno nasilje, silovanje, prinudni brak, genitalno sakaćenje žena, kao i prinudni abortus i prinudna sterilizacija.¹⁰ Republika Srbija je ratifikovala ovu konvenciju 2013 godine, čime se obavezala da u svoj nacionalni okvir implementira rodne standarde zaštite.

Na regionalnom nivou, pod okriljem Saveta Evrope usvojena je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, o kojoj će biti reči u daljem tekstu rada, kao i mogućnostima zaštite izbeglica. U daljem tekstu biće sprovedena analiza definicije „pripadnosti društvenoj grupi“, kao i krug lica koji se može zaštititi. Nakon toga, biće predstavljeni slučajevi prakse Evropskog suda za ljudska prava kao i njihova analiza. U poslednjem delu, biće predstavljeni primeri dobre prakse kao i postupak azila u Republici Srbiji.

⁶ UNHCR Guidelines on International Protection: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and its Protocol relating to the Status of Refugees, para. 6

⁷ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *CEDAW General Recommendation No. 35 of 16/7/2017*, para. 16

⁸ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *CEDAW General Recommendation No 32 of 5/11/2014*, CEDAW/C/GC/32, para 13

⁹ Asylum act Gender Analysis, Enforcement of the Gender Equality Principle in the Asylum System in the Republic of Serbia, 2016, page 30

¹⁰ Council of Europe, The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, 11/5/2011, Articles 36-39

RODNO OSETLJIVE GRUPE

Postoji veliki broj ljudi koji su stigmatizovani zbog svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta i nisu u mogućnosti da uživaju svoja univerzalna ljudska prava. Neki su žrtve zločina iz mržnje, a većina je izložena progonu.¹¹ Na osnovu toga se postavlja pitanje pod koji osnov podvesti progon po osnovu pola ili roda, budući da se u Konvenciji o statusu izbeglica kao osnov za progon ne navodi ni pol ni rod. U skladu s tim, UNHCR doneo je preporuke da se to može podvesti pod pojam „pripadnost određenoj grupi“ (particular social group¹²).

Društvena grupa je grupa osoba koje dele zajedničku karakteristiku osim rizika od progona ili koje društvo percipira kao grupu¹³. Karakteristika će često biti ona koja je urođena, nepromenljiva ili koja je inače fundamentalna za identitet, savest ili ostvarivanje ljudskih prava.

Države su priznale žene, porodice, plemena, profesionalne grupe i homoseksualce kao posebnu društvenu grupu što im je omogućilo da prilikom određivanja statusa izbeglice mogu kao osnov za progon navesti pripadnost određenoj društvenoj grupi budući da je to jedan od pet osnova nabrojanih u članu 1A(2) Konvencije o statusu izbeglica koji nije dovoljno jasan i definisan.¹⁴

Kada je reč o posebnim društvenim grupama, od velike je važnosti razumevanje pojmova rodni identitet i rodno zasnovano nasilje. Ljudi se rađaju kao muško ili žensko, ali uče da budu dečaci i devojčice koji će odrastati i postati muškarci i žene¹⁵. Uče koja su za njih prihvatljiva ponašanja i stavovi, uloge i aktivnosti, kako treba da se odnose prema drugim ljudima, kako treba da se oblače, govore, koga i kako da vole¹⁶. To naučeno ponašanje je ono što čini rodni identitet i uslovljava rodne uloge¹⁷. Rodni identitet predstavlja lični osećaj sopstvenog pola, dok je rodno zasnovano nasilje ono koje je usmereno na pojedinca na osnovu njegovog/njenog biološkog pola ili rodnog identiteta.

¹¹ Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi, Veće Evrope, 2011, 1

¹² Guidelines on International protection „ Membership of a particular social group“ within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees

¹³ Ibid.

¹⁴ Guidelines on International protection „ Membership of a particular social group“ within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees

¹⁵ UNICEF, Priručnik za prevenciju rodno zasnovanog nasilja, dostupno na:

<https://www.unicef.org/serbia/publikacije/priru%C4%8Dnik-za-prevenciju-rodno-zasnovanog-nasilja> 05. 12. 2022.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

Zaštita žena

Postoji jasna razlika između termina rod i pol koju je važno uočiti i kada je u pitanju zaštita žena. Prema definiciji Saveta Evrope rod je društveno konstruisana definicija muškarca i žene¹⁸. To je društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem zadatka, delovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama u društvu, u javnom i privatnom životu. Kada je reč o rodu, pod njim se podrazumeva odnos između žene i muškarca zasnovanih na društveno ili kulturno konstruisanim i definisanim identitetima, statusom, ulogama i odgovornostima koje su dodeljene jednom ili drugom polu dok je pol biološka odrednica¹⁹. Pod rodom se podrazumeva zaštita žena koja se često svodi na borbu protiv diskriminacije i nasilja nad ženama, transrodnih osoba kao i LGBT populacije.

Srbija je u oktobru 2013. godine ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici tzv. Istanbulske konvencije koja predstavlja prvi i jedini pravno obavezujući dokument na nivou Evrope kojim se reguliše oblast nasilja nad ženama²⁰.

Najčešće se sa rodnom nejednakošću suočavaju žene u područjima gde dominira patrijarhalno društvo u kome muškarci dominiraju kod kuće, na poslu i u javnoj sferi. Nejednaki odnosi moći muškarca i žene oblikovani su i ugrađeni u društvene institucije kao što su porodica, pravni sistem, religiozni sistem i uverenja i ta patrijarhalnost društva osnova je muškog nasilja nad ženama. Cilj rodno zasnovanog nasilja nad ženama je uspostavljanje i zadržavanje kontrole nad partnerkom. Posledice nasilja su ozbiljan društveni problem, jer remete i narušavaju sve sfere i aspekte života. Rodno zasnovano nasilje nad ženama, bilo da su ga počinile države, međuvladine organizacije ili nedržavni akteri, uključujući privatna lica i naoružane grupe i dalje je rasprostranjeno u svim zemljama, uz visok nivo nekažnjivosti.²¹ Tražiteljke azila kao i žene izbeglice, predstavljaju posebno ranjivu grupu migranata zbog pola i rodni stereotipa i upravo iz tog razloga, od suštinskog značaja za razvoj i sprovođenje mera i politika azila moraju postojati i programi za zaštitu i osnaživanje žena izbeglica. Jedan od razloga za ranjivost tražiteljki azila i žena izbeglica vezan je za poteškoće sa kojima se suočavaju u dokazivanju

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Guidelines on international protection, Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees

²⁰ L. Petrović, S. Tošković, Rodna analiza zakona o azilu – Primena načela rodne ravnopravnosti u sistemu azila Republike Srbije, *Beogradski centar za ljudska prava*, Beograd 2016, 30

²¹ General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19

svojih osnova za priznavanje izbegličkog statusa, jer često ne žele da se izjasne da su bile žrtve seksualnog nasilja ili rodno zasnovanog progona.

Zaštita transrodnih osoba

Usmeravanje u pravcu jedne ili druge rodne kategorije ima veliki uticaj na identitete i životna iskustva transrodnih osoba, posebno onih čiji rodni identitet (ili spoljašnja prezentacija) ne odgovara društvenim očekivanjima za taj rod ili ako nečije fizičko telo na izvestan način ne odgovara telu koje se konvencionalno povezuje sa tim rodom. Međunarodna amnestija (Amnesty International) procenjuje da širom Evrope ima oko 1,5 miliona transrodnih osoba²². Termini transrodne osobe ili trans osobe se koriste kada se govori o širokom spektru ponašanja, izgleda i iskustava osoba, čiji rodni identitet ne odgovara u potpunosti onom rodu koji im je dodeljen po rođenju²³. U Rezoluciji i 1989. Evropskog parlamenta protiv diskriminacije transrodnih osoba i usvoje odgovarajuće zakonodavstvo, te da, između ostalog same države članice učine dostupnim informacije o problemima sa kojima se suočavaju transrodne osobe, naročito u odnosu sa osobljem socijalnih službi, policijom, graničnim vlastima, matičnim službama, vojnim vlastima i zatvorskim službama.²⁴ Ujedinjene nacije su potvrdile pravo trans osoba na pravno priznavanje njihovog rodnog identiteta i promenu pola u zvaničnim dokumentima, uključujući izvode iz matične knjige rođenih, a da ne budu podvrgnute teškim ili uvredljivim zahtevima. Kao rezultat nasilja, diskriminacija i neadekvatne zdravstvene zaštite, trans osobe često imaju loše psihičko ili fizičko zdravlje.²⁵ Takođe, proteklih nekoliko decenija LGBTIQ+ izbeglica i tražilaca azila je porastao, budući da se suočavaju sa diskriminacijom, progonom i nasiljem gotovo na dnevnoj bazi.²⁶

Interseksualnost

Kada je reč o interseks osobama, u pitanju su deca/odrasle osobe sa polnim karakteristikama (reproduktivni organi, hormonalni status, polne žlezde) koje se ne uklapaju u tipičnu definiciju muškog i ženskog tela. Prema podacima Ujedinjenih nacija 1,7% ljudi je interseks²⁷. Osoba može saznati da ima varijaciju nekog interseks stanja u bilo kom uzrastu. Interseks varijacije se

²² Z. Mršević, *Transrodno lice pravde*, dr Goran Bašić, Beograd, 2017., 3

²³ Ibid., 47

²⁴ Ibid.

²⁵ United Nations Free and Equal, Transgender, dostupno na: <https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2017/05/UNFE-Transgender.pdf>

²⁶ UNHCR, The UN Refugee Agency, LGBTIQ+ persons, dostupno na: <https://www.unhcr.org/lgbtiq-persons.html>

²⁷ S. Sajzor, Interseks osobe i njihovi problemi, dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2021/06/interseks-osobe-i-njihovi-problemi.html> 05. 12. 2022.

najčešće manifestuju tokom puberteta, a mogu da prođu i nezapaženo ili da se jave kao atipično stanje. Država Srbija je stavljanjem polnih karakteristika u Zakon o zabrani diskriminacije omogućila da interseks/međupolne osobe postanu vidljive, dobiju zaštitu i očuvanje telesnog integriteta, prema podacima koje je prikupila organizacija xy Spectrum za polno i rodno varijante osobe, čiji je direktor Kristian Randelović koji je takođe i interseks aktivista²⁸. Interseks zajednica se po prvi put organizovala u SAD početkom devedesetih godina 20. veka, uz podršku medicinskih stručnjaka. Kako je interseks zajednica osnažena, one su prerasle u pokret za ljudska prava i pridružile su se LGBT zajednici.

Zaštita LGBT osoba

Seksualna orijentacija je emocionalna, romantična ili seksualna privlačnost koju osoba oseća prema drugoj osobi istog ili različitog pola. Homoseksualna orijentacija podrazumeva privlačnost osoba istog pola, koja može postojati i kod muškaraca i kod žena.

Lica koja pripadaju LGBT populaciji izložena su ozbiljnom riziku da postanu žrtve zločina iz mržnje ili incidenata motivisanih mržnjom, naročito na javnim mestima²⁹. Homofobični i transfobični incidenti ili zločini iz mržnje se u većini zemalja ne prikazuju u zvaničnim statističkim podacima o zločinima iz mržnje. Podsticanje mržnje, nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije se smatra krivičnim delom u samo 18 članica Saveta Evrope. Slično tome, u samo 14 država članica se homofobični incidenti prihvataju kao otežavajuća okolnost u krivičnim delima. Zbog inkriminacije i progona na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, jedan broj pripadnika LGBT populacije odlučuje se za napuštanje zemlje porekla. Trideset tri države članice priznaju seksualnu orijentaciju kao osnov za progon u zahtevima za azil, ali samo šest država članica tu priznaje rodni identitet. Pripadnici LGBT populacije se u procesu traženja azila susreću sa posebnim problemima, često zbog toga što imigracione vlasti nisu adekvatno upoznate sa uslovima života LGBT populacije u zemljama porekla. Tražioci azila koji pripadaju LGBT populaciji često imaju problema i u azilnim centrima i mogu biti izloženi uznemiravanju od strane drugih tražilaca azila. Kad pripadnici LGBT populacije pokušaju kolektivno iskazati svoje stavove, slobodno se udruživati ili okupljati za javne demonstracije, dešavaju, dešavaju se nasilne i diskriminatorne reakcije. U većini država članica poštuje se pravo LGBT populacije na slobodu udruživanja, izražavanja i okupljanja. Čini se da neki organi smatraju da ako neko ko pripada LGBT populaciji krije svoju

²⁸ K.Randelović, Napokon vidljivi, adresa sajta: http://xyspectrum.org/napokon-vidljivi/?fbclid=PAaAaYa8cuVLxJFI7bdhSm8lAN4ok9ea0_AKovXq89lkWnYM93tN8ISXqPXPT8

²⁹ Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi, Veće Evrope, 2011, 6

seksualnu orijentaciju ili rodni identitet, onda nije izložen riziku. Evropski sud pravde je u pogledu progona po osnovu seksualne orijentacije zauzeo stav da države članice ne mogu da odbiju zahteve za azil lezbejki i gejeva tražilaca azila očekujući da oni mogu da se vrate u svoju zemlju porekla i da tu žive bezbedno skrivajući svoju seksualnu orijentaciju kako bi smanjili rizik od progona³⁰.

Na osnovu slučaja (Judgment in Case C-199/12, C-200/12, C-201/12 Press and Information X, Y, Z v Minister voor Immigratie en Asiel, 7 November 2013)³¹ pred Evropskim sudom pravde, sud je ustanovio da lica mogu dobiti status izbeglice na osnovu seksualne orijentacije. Međutim, važno je istaći da je sud eksplicitno naveo da, sama činjenica da je homoseksualnost zabranjena u određenoj zemlji neće biti dovoljna da lice dobije zaštitu. Ipak, sud je zaključio da zahtevi po osnovu seksualne orijentacije mogu ispuniti uslove za dobijanje statusa izbeglice, imajući u vidu da seksualna orijentacija predstavlja karakteristiku koja je fundamentalna za identitet jedne osobe. Na taj način ovi zahtevi bili bi prihvaćeni na osnovu definicije pripadnosti društvenoj grupi.

PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Nakon Drugog svetskog rata (1949), u cilju postizanja evropskog jedinstva te zaštite i promovisanja sloboda i demokratskih vrednosti formirana je regionalna međunarodna organizacija - Savet Evrope. Ubrzo nakon osnivanja Saveta a pod njegovim okriljem, u Rimu 1950. godine 13 država članica Saveta potpisuje Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kasnije popularno nazvanu Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Jedanaestim protokolom Konvencije, koji postaje pravnosnažan 1998. godine, u potpunosti se revidira zaštita ljudskih prava koja se po Konvenciji štite te se kao jedini organ nadzora uvodi Evropski sud za ljudska prava sa obaveznom nadležnošću za sve zemlje članice Saveta Evrope koje su ujedno i ugovornice Konvencije.³²

Pravo na azil nije zaštićeno pred Evropskim sudom za ljudska prava kao takvo ali postoje određeni akti progona regulisani Konvencijom čiji 34. član omogućava podnošenje individualne predstavke za sve žrtve čija su prava povređena na teritoriji i od strane države

³⁰ L. Petrović, S. Tošković, *Rodna analiza zakona o azilu – Primena načela rodne ravnopravnosti u sistemu azila Republike Srbije*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2016., 50

³¹ Evropski sud za ljudska prava, *Judgment in Case C-199/12, C-200/12, C-201/12 Press and Information X, Y, Z v Minister voor Immigratie en Asiel*, 7. novembar 2013.

³² M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić, *Međunarodna ljudska prava, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu*, Beograd, 2016. str. 94-97.

ugvoronice Evropske konvencije o ljudskim pravima. U daljem tekstu, predstavljena je analiza relevantnih slučajeva pri kojima se razmatrala povreda člana 2, člana 3 i člana 8 Konvencije pred Evropskim sudom za ljudska prava.

M.E. protiv Švedske³³

Podnosilac zahteva za azil, lice M.E., pred Evropskim sudom za ljudska prava navodi kako bi Kraljevina Švedska prekršila poštovanje člana 3 i člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima tako što bi ga vratila u Libiju da iz svoje rodne države pokrene postupak spajanja porodice. Podnosilac zahteva je tri dana po svom dolasku podneo zahtev za azil na teritoriji Kraljevine Švedske – njegov prvi osnov traženja internacionalne zaštite bio je motivisan zaustavljanjem torture koju je proživljavao kao zatočenik u libijskom zatvoru nakon što je pritvoren pod sumnjom da je krijumčario oružje za klanove na koje je bila podeljena Libija. Ipak, u februaru 2011. godine podnosilac zahteva M.E. svojoj izjavi dodaje da je homoseksualan te je u romantičnoj vezi sa licem N. koje je bilo njegov prvi kontakt u Švedskoj i koje je trenutno u procesu menjanja pola te se identifikuje kao transrodno lice³⁴.

Neophodno je dodati, u svetlu novih izjava o ličnosti M.E., izveštaj Granične agencije za imigraciju Ujedinjenog Kraljevstva u kome je opisano hapšenje i tortura 12 homoseksualnih osoba od strane najveće i najsnažnije libijske brigade sa sedištem u Tripoliju. Takođe, sudu je uz pomenuti izveštaj priloženo i mišljenje Visokog komeserijata Ujedinjenih nacija za izbeglice u kojem se navodi da ranije preporučeno „diskretno skrivanje homoseksualnosti“ licu M.E. nije validan razlog za odbijanje statusa izbeglice te posebno navodi da se lična bezbednost ne štiti skrivanjem seksualne orijentacije jer je sam rizik otkrivanja i opasnosti koje ga prate uvek prisutan³⁵.

Lice M.E. se pri svom zahtevu primarno oslonio na svoju homoseksualnost te je tvrdio kako su njegovi prijatelji u Libiji, homoseksualne i transeksualne osobe, izložene nasilju i torturi od strane moralne policije. Lice dodaje da je tokom svog boravka u Švedskoj stupio u brak sa licem N. te je otvoreno homoseksualan za šta se saznalo i u Libiji – sa tim saznanjem, porodica tražioca azila mu je uputila više pretnji smrću. Uzveši u obzir da je homoseksualnost krivično

³³ Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014.

³⁴ Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014, par 12-15.

³⁵ Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014, par 46-49.

delo po libijskom zakonu, lice M.E. je ubeđeno da bi se pri povratku susrelo sa torturom i čak smrtnom kaznom.

Ipak, Švedska smatra da bi diskretnim sakrivanjem svoje seksualnosti u Libiji lice M.E. moglo da izbegne pretnje te bezbedno boravi na teritoriji Libije dok mu se ne odobri zahtev za spajanjem porodice.

O ovoj odluci švedskih vlasti, Međunarodna federacija za ljudska prava i Međunarodna komisija pravika donose zajednički podnesak treće strane. Pomenute organizacije naglašavaju da homoseksualni podnosilac zahteva za azil ima pravo da bez skrivanja svoje seksualnosti i bračnog statusa živi u svojoj zemlji porekla te se ne može očekivati da ćuti ili diskretno govori o ovom važnom aspektu svog života.

Mišljenje Evropskog suda za ljudska prava

Na osnovu iskaza podnosioca predstavke i švedskih vlasti, Evropski sud smatra:

- 1) da je lice M.E. svog bračnog partnera, lice N., svojoj porodici predstavilo kao ženu te tim činom donelo odluku da živi diskretan život u Libiji³⁶,
- 2) da je situacija u Libiji nakon 2011. godine još uvek izvan granica bezbednosti te je homoseksualnost i dalje zabranjena Krivičnim zakonikom Libije po članovima 407 i 408, ipak sud nije pronašao konkretno sprovođenje pomenutih članova nad homoseksualnim stanovnicima Libije. Uzevši u obzir da je homoseksualnost zabranjena tema u Libiji, sud nema dovoljno informacija na osnovu kojih bi mogao da proceni da li libijske vlasti zapravo sprovode svoje krivično zakonodavstvo nad homoseksualcima³⁷.

Razmatrajući ovaj slučaj Evropski sud za ljudska prava dolazi do zaključka da ne bi došlo do povrede člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima jer smatraju da seksualna orijentacija lica M.E. ne može biti otkrivena u periodu od njegovog zahteva za spajanje porodice do same odluke švedskih vlasti.

*R.B.A.B. i drugi protiv Holandije*³⁸

³⁶ Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014, par 86.

³⁷ Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014, par 87.

³⁸ Evropski sud za ljudska prava, *R.B.A.B. i drugi protiv Holandije*, predstavka br. 7211/06, presuda od 7. juna 2016.

U svom trećem pokušaju pronalaska internacionalne zaštite, lice R.B.A.B. koje je ujedno i otac troje dece, u junu 2005. godine podnosi zahtev za azil u svoje ime i ime svoje porodice u strahu da će se po povratku u Sudan njegova ženska deca, podnosioci zahteva X i Y, suočiti sa ženskim genitalnim sakaćenjem.

Žensko genitalno sakaćenje (*Female genital mutilation*) je naziv za „sve procedure koje uključuju delimično ili potpuno ukljanjanje eksternih ženskih genitalija ili bilo kakve povrede ženskih polnih organa bilo iz kulturnih, religijskih ili drugih ne-terapeutskih razloga.

Holandske vlasti smatraju da se žensko genitalno sakaćenje ne praktikuje pri obrazovanijim slojevima društva te može biti izbegnuto ukoliko se porodica protivi sprovođenju zahvata – uzevši u obzir gore pomenuta ramišljanja i činjenicu da podnosioci zahteva još uvek nisu dostavili dokumente kojima bi potvrdili svoj identitet te i samu pripadnost određenom sloju društva, holandski ministar za imigraciju i integraciju smatra da nema dovoljno podataka na osnovu kojih bi moglo biti utvrđeno da podnosiocima zahteva za azil preti stvarna opasnost.

Izveštaj UNICEFA uzima se kao podnesak treće partije gde se navodi: „Nacionalna rasprostranjenost ženskog genitalnog sakaćenja između devojčica i žena uzrasta od 15 do 49 godina jeste 88%. Teritorijalna rasprostranjenost varira geografski i zavisi od etničke pripadnosti grupa. Devojčice su generalno izložene zahvatu između pet i jedanaest godina³⁹.“

Podnosioci zahteva iznose svoj strah da bez obzira na njihovo protivljenje zahvatu on bi mogao biti izveden kasnije u životu od strane dalje rodbine ili rodbine koju lice Y može da stekne sklapanjem bračne zajednice. Uzevši u obzir prethodno navedene činjenice prema kojima se visok procenat žena i nakon adolescentskog perioda izlaže zahvatu, podnosioci zahteva smatraju da je njihov strah opravdan i opasnost stvarna.

Ipak holandske vlasti navode kako su obe devojke, lica X i Y, sada punoletne te i dodaju kako su u periodu njihovog života od sedme do desete godine, kada je vladao najveći rizik od zahvata, uspele da ga izbegnu. Uzevši u obzir trenutnu dob lica X i Y, holandske vlasti smatraju kako rizik nije visok te uz mišljenje njihove porodice kako zahvat treba izbeći, smatraju da ne postoji realna opasnost da devojke budu podvgnute zahvatu ili da putem sklapanja braka izaberu porodice supružnika gde se zahvat praktikuje.

³⁹ Evropski sud za ljudska prava, *R.B.A.B. i drugi protiv Holandije*, predstavka br. 7211/06, presuda od 7. juna 2016, par 32.

Mišljenje Evropskog suda za ljudska prava

Sud je, pre svega, vodio računa o pravnoj poziciji ženskog genitalnog sakaćenja u Sudanu. Uprkos činjenici da ne postoji zakon koji zabranjuje zahvat, određene provincije – uključujući i Južni Kordofan, odakle podnosioci zahteva tvrde da dolaze, doneli su zakone o zabrani ženskog genitalnog sakaćenja koja utiče na zdravlje dece. Čini se da ne postoji pravi rizik podvrgavanja zahvatu devojke od strane lica koja ne pripadaju njenoj porodici. Ipak, što se tiče neudate devojke (lica Y), rizik postoji od strane njene šire porodice koja treba da osigura da se lice ne uda za čoveka čija porodica ili on sam smatra zahvat neophodnim.

Uzevši u obzir da porodica lica Y ne smatra zahvat humanim i ne planira da pomenuto lice izloži zahvatu, sud smatra da ne postoji stvarni rizik od ženskog genitalnog sakaćenja ako bi se porodica lica Y zajedno sa njom vratila u Sudan⁴⁰.

A.A. i drugi protiv Švedske⁴¹

Podnosilac zahteva za azil, lice A.A., kao glavni razlog napuštanja Jemena i dolaska u Kraljevinu Švedsku navodi zaštitu svoje dece od svog supruga X koji je tokom 14 godina braka vršio psihičko i fizičko nasilje nad njom te je njenu najstariju ćerku koja je ujedno i drugi podnosilac zahteva udao za dosta starijeg čoveka – prateći taj primer, ugovorio je brak za svoju trinaestogodišnju ćerku (koja je peti podnosilac zahteva za azil u ovom slučaju). Ugovoreni brak najmlađe ćerke predstavljao je primarni razlog napuštanja Jemena i traženja internacionalne zaštite za lice A.A. i njenih petoro dece⁴².

Načelnik pravnog odeljenja odbora za migracije naglašava da Jemen još uvek obeležen političkom nestabilnošću te privremenim oružanim borbama u suštini na svim delovima zemlje. Međunarodne organizacije imaju malo vlasti i snage pri zaštiti osetljivih grupa. Dalje napominje kako ženama i deci treba posvetiti posebnu pažnju pri razmatranju njihove potrebe za zaštitom. Ovim upustvom prekinut je nalog za deportaciju⁴³.

Podnosioci predstavke tvrdili su da je opšta situacija u Jemenu ozbiljna te da jemenske vlasti ne mogu pružiti adekvatnu zaštitu od progona po osnovu časti. Lice A.A. takođe je sudu

⁴⁰ Evropski sud za ljudska prava, *R.B.A.B. i drugi protiv Holandije*, predstavka br. 7211/06, presuda od 7. juna 2016, par 54-59.

⁴¹ Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012.

⁴² Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012, par 10-13.

⁴³ Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012, par 34-42.

priložilo policijske izveštaje zajedno sa pretnjama njenog supružnika X u kojima im preti smrću i telesnim povredama pri povratku u Jemen.

Najstarija ćerka, drugi podnosilac predstavke, navodi kako joj preti tortura ako bi bila vraćena supružniku te da nema neophodna sredstva da bi se razvela od njega.

Kao zaključak, podnosioci navode kako jemenske vlasti ne pružaju zaštitu pri prijavama nasilja u porodici smatrajući takav vid nasilja „porodičnim problemima“.

Švedske vlasti izlažu svoj pogled na slučaj smatrajući da lica koja su podnela zahtev za azil primarno napuštaju Jemen zbog finansijskih problema – za primer uzimaju slučaj najstarije ćerke kojoj je muž ponudio razvod ako bi mu platila određenu naknadu kojom je pomenuti muž nju „kupio“ od lica X. Dalje se navodi kako, uzevši u obzir podršku koju je licu A.A. pružio njen brat postoji muška zaštita nad licem A.A. te i njenom porodicom⁴⁴.

Mišljenje Evropskog suda za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava razmatra iskaze strana u postupku te izvodi zaključke:

- 1) da je lice A.A. tražilo razvod braka pred sudom u Jemenu te tim činom iskazalo dovoljnu dozu samostalnosti kao i snagu prilikom pronalaženja finansijskih sredstava za napuštanje države,
- 2) ako bi bili vraćeni, ženski članovi porodice pored sebe bi imali muške članove porodice (sinove lica A.A.) koji bi im predstavljali mušku zaštitu neophodnu u Jemenu,
- 3) Ćerka koja je ujedno i peti podnosilac zahteva sada je punoletna te sama sebi može da izabere muža⁴⁵,
- 4) Ćerka koja je šesti podnosilac zahteva je još uvek maloletna te za nju postoji rizik ugovorenog braka i nečovečnog ponašanja ali ipak, kao što je navedeno, uz povratak će pored sebe imati stariju braću koja će joj predstavljati zaštitu⁴⁶.

⁴⁴ Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012, par 83.

⁴⁵ Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012, par 92.

⁴⁶ Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012, par 93-94.

Uzevši u obzir gore navedene činjenice te se primarno oslanjajući na mušku zaštitu koja može biti pružena ženskim podnosiocima, Evropski sud za ljudska prava smatra da u ovom slučaju nema povrede člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

POSTUPAK AZILA

Uvod u postupak azila

Žene i druge osjetljive grupe su kao izbeglice i osobe koje podnose zahtev za azil u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce uglavnom jer ne žele da se izjasne da su žrtve rodno zasnovanog progona ili seksualnog nasilja, a mnogi od njih nisu ni svesni da su bili ili sa jesu žrtve i nemaju dovoljno znanja o tome. U samom postupku azila neophodno je obratiti pažnju na evidentno postojeće razlike između muškaraca i žena u vezi sa njihovom pripadnošću određenoj društvenoj grupi, političkim mišljenjem, verom, nacionalnošću, rasom ili seksualnom orijentacijom. Takođe, informisanje o zemlji porekla odakle je žena je od velike važnosti za sprovođenje valjanog saslušanja i donošenje pravilne odluke. Žene mogu biti podvrgnute istim uzrocima progona kao i muški podnosioci zahteva, ali mogu se takođe suočiti i sa oblicima progona koji su specifični za njihov pol, kao što je seksualno nasilje, nasilje u vezi sa mirazom, sakaćenje ženskih genitalija, nasilje u porodici i trgovina ljudima⁴⁷.

Postoji određena sklonost žrtava nekog vida nasilja i osoba koje prežive torturu ili traumu ka osećaju stida zbog svega što im se izdešavalo i usled preživljenih traumatičnih događaja neće uvek reći šta im se sve tačno desilo već će prećutati ili slagati određene informacije. Prisutan je takođe i strah od same vlasti ili odmazde od strane članova njihove porodice ili zajednice. Na Ministarskoj konferenciji 2010. godine je naglašena potreba da države članice obezbede proceduru za identifikaciju ugroženih tražioca azila kako bi se pomoglo ispunjivanju njihovim posebnih potreba. U slučaju propuštanja pravilne identifikacije moglo bi doći do nepravichnosti u samom postupku azila i uskraćivanja međunarodne zaštite koja im po pravu pripada, a upravo rana identifikacija i ispravno praćenje traumatizovanih tražilaca azila je ključno za rešavanje njihovih specifičnih problema i potreba⁴⁸.

Domaća praksa

⁴⁷ 119 UNHCR Guidelines on International Protection: Gender-related Persecution. HCR/GIP/02/01, 2002, para. 3.

⁴⁸ H. Cheikh Ali, C. Querton and E. Soulard, *Gender related asylum claims in Europe*, 2012., 81.str

Sam postupak azila se pokreće podnošenjem zahteva za azil, posle čega se sprovodi usmena rasprava gde službenici Kancelarije za azil ispituju razloge progona. Nakon toga sledi donošenje odluke kojom se usvaja zahtev i dodeljuje se utočište ili supsidijarna zaštita ili pak odluka kojom se zahtev odbija i stranom licu se daje primeren rok da napusti zemlju. Ustav Republike Srbije garantuje pravo na izbegličku zaštitu i prepoznaje pol kao osnov progona. Zakon o azilu i privremenoj zaštiti propisuje načelo rodne ravnopravnosti i osetljivosti, a to znači da su nadležni organi u praksi dužni da poštuju ovo. Kancelarija za azil je nekada izlazila u susret zahtevima tražilaca azila da na službenim radnjama prisustvuje određeni prevodilac kog poznaju od ranije i u koga imaju poverenje. Sama praksa Kancelarije za azil se donekle poboljšala u odnosu na ranija. Tokom prethodne godine nije donet veliki broj rešenja kojim se dodeljuje azil u Srbiji, ali je usvojeno nekoliko zahteva za azil u kojima je dominantna upravo rodna komponenta.⁴⁹

Izveštaj ekspertske grupe Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) podstiče takođe srpske vlasti da obezbede da tražioci azila i migranti koji prolaze kroz Srbiju u praksi budu informisani o svojim pravima i pravnim procedurama koje su im na raspolaganju, da se obezbedi de facto pristup svim šticionicima azila i prihvatnih odnosno tranzitnih centara pravno i drugo savetovanje koje nude advokati specijalisti i nevladine organizacije, da se uklone sve preostale de facto barijere ženama pri utvrđivanju postupka azila, da se pojačaju naponi uloženi u identifikaciju žena tražilaca azila koje su iskusile ili su u opasnosti od rodno zasnovanog nasilja i da se obezbedi praktično sprovođenje prava na prevodioca istog pola koji je obučen o rodno zasnovanom nasilju, traumi, stigmi i sramu koja idu uz to⁵⁰.

Evropska praksa

Današnji okviri EU bave se ovim pitanjem na veoma ograničen način, a Ženevska konvencija ne daje eksplicitne međunarodne pravne norme o proceduri azila. Devedesetih godina prošlog veka, na nivou UN, neki od strateških ciljeva koje je usvojila Pekinška deklaracija i platforma delovanja podrazumevali su pružanje zaštite ženama izbeglicama. Rečeno je da žene i muškarci treba da imaju jednak pristup i tretman u skladu sa procedurama određivanja izbeglica.

⁴⁹ A.Trifunović, *Pravo na azil u Republici Srbiji 2021.*, Beogradski centar za ljudska prava, 2021, 110.str

⁵⁰ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA, <https://rm.coe.int/grevio-report-on-serbia/16809987e3>, 4.12.2022.

Na sledećih nekoliko primera iz uporedne prakse pokazaćemo kako izgledaju neki od dobrih načina za funkcionisanje prema osetljivim grupama koji se inače primenjuju u nekim zemljama i koje bi bilo poželjno ustaliti i proširiti i na druge zemlje: U Italiji na aerodromu Fiumicino u Rimu intervjui koji su vođeni sa tražiocima azila su vođeni usmeno i tada su sve informacije dostavljene osetljivim grupama na jeziku koji razumeju zahvaljujući dobrim prevodiocima⁵¹. Takođe, Italija prema njihovom zakonu omogućava specijalno ženama koje su pretrpele torturu da imaju koristi od nadležnih službi na granicama koje svakako pokazuju osetljiviji tretman prema ženama⁵². Belgija je izdala rodno specifičnu brošura pod nazivom „Žene, devojke i azil u Belgiji: informacije za žene i devojke koje traže azil” i ona je dostupna na 7 jezika. Ova brošura pruža konkretne informacije o pravima i obavezama koje one imaju kao podnosioci zahteva za azil⁵³. Dalje, na Malti, ako prilikom intervjuisanja usled pričanja traumatičnog događaja to vidno utiče na tražioca azila na način na koji intervjui može biti ugrožen, državni organ može čak izdati i humanitarnu zaštitu i odložiti suštinski intervjui. Važno je reći da se ovo dešava samo u slučaju evidentne traume, što se sprovodi po nahođenju vlasti⁵⁴.

Načini za olakšanje postupka azila

Sada kada smo videli kako teče postupak samog azila, zašto su ove grupe posebno osetljive i kakva je domaća a kakva je strana praksa možemo razmisliti šta je ono što je univerzalno potrebno učiniti da bi se olakšalo ovim grupama prilikom prelaska granice i prilikom samog postupka azila. Pre svega da bi se te grupe tretirale na ispravan i pravedan način najvažnije je da se sa druge strane nalaze ljudi koji imaju zapravo stručna i temeljna znanja o rodno osetljivim temama i diskriminaciji u izbegličkom pravu kao i da imaju dobro poznavanje pravno relevantnih propisa i smernica UNCHR-a. Takođe, jako je važno ustanoviti blagovremenu zaštitu i mehanizme za otkrivanje žrtava. Službenik koji intervjuiše treba da bude svestan da žrtva može imati posebne poteškoće u prepričavanju svoje priče. Dakle, on treba da pokaže posebnu pažnju i osetljivost u takvim okolnostima. Trebalo bi i da bude svestan da za neke traumatične događaje podnosilac zahteva neće moći ili neće biti željan da pruži detalje, ali atmosfera uprkos tome treba da ostane prijatna i osoba treba uvek da se oseća bezbedno i sigurno tokom čitavog intervjuisanja. LGBT populacija takođe bi trebalo biti izuzeta od ubrzane procedure. Neophodno bi bilo pružiti i odgovarajuće informacije koje se tiču kulture samog

⁵¹ H. Cheikh Ali, C. Querton and E. Soulard, *Gender related asylum claims in Europe*, 2012., 83.str

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., 86

⁵⁴ Ibid., 91

tražioca azila jer u zavisnosti od toga dosta varira njihovo ponašanje. Za žene je posebno bitno da im se naglasi da sve što budu rekle je strogo poverljivo. Treba omogućiti stalne smeštaje za žene bez pratnje porodice kao i za žene sa decom, a specijalno je neophodno pružiti zaštitu i zaseban smeštaj ženama koje su žrtave seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Na kraju više nego poželjno je imati programe za integraciju žena i devojčica izbeglica radi njihove što bolje asimilacije.⁵⁵

ZAKLJUČAK

Osetljive grupe na koje smo se osvrnuli u ovom radu kada trže azil često su suočene sa zakonodavstvom i politikom koji nije u skladu sa prihvaćenim standardima. Neke od država su usvojile rodno osetljivu politiku, ali druge ostaju relativno slepe za ova pitanja. Konvencija o statusu izbeglica iz 1951. godine i Protokol uz Konvenciju iz 1967. godine ne prepoznaju pol ili rod kao jedan od osnova progona. Samim tim, ovo je tema koja je izuzetno značajna i kompleksna jer obuhvata mnogo društvenih sfera, počevši od izbeglica i migranata do položaja žena generalno i specijalno njihovog položaja tokom prelaska granica, zatim položaja svih drugih osetljivih grupa i nadalje odnosa država upravo prema njima. Zato na kraju ovog rada treba izvući pouku da bez obzira koliko god napredno društvo delovalo u 2022. godini još uvek je puno predrasuda, različitih oblika diskriminacija i nejednakog tretmana ponajviše upravo prema onima kojima je jednak tretman najpotrebniji, a to su grupe koje su večno na granici kako duštvnoj tako i teritorijalnoj. Najmanje što se treba omogućiti jeste jedan dobar pravni sistem u državama koji će im olakšati i ovako već teške okolnosti. U Srbiji nedostaje upravo prevremena identifikacija osoba koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja. Neophodno bi iz tog razloga bilo pojačati saradnju nadležnih organa i ustanoviti obrasce za utvrđivanje identifikacija tih osoba. Sam postupak azila treba da poseduje mnogo više mogućnosti i širine upravo zbog svih različitih grupa na koje se odnosi. Moguće ga je unaprediti na mnogo načina, počevši od omogućavanja izbora pola prevodioca i službenika, pružanja osećaja sigurnosti i bezbednosti kroz različite pravne instrumente, pa do izgradnje više zasebnih smeštaja za ljude koji su pretrpeli određeni vid nasilja, pogotovo seksualnog. Nama ostaje da se borimo za ljudska prava i da upravo u toj borbi stavimo fokus na one koji su na društvenoj margini i da obezbedimo da sve ono što je toliko puta garantovano u najvišim pravnim aktima ne bude upravo samo slovo na papiru već da dospe i do najsitnijih pora našeg društva i postane univerzalno prihvaćeno.

⁵⁵EASO Practical Guide: Personal interview, <https://euaa.europa.eu/publications/practical-guide-personal-interview>, 7.12.2022.

THE GENDER PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL REFUGEE LAW

GENDER IDENTITY AND GENDER-BASED VIOLENCE

Summary

The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees indicates that all provisions in the convention must be applied without discrimination based on race, religion, or country of origin, while gender or sex are not mentioned as relevant. However, it is very important to emphasize that practice has shown that certain groups can suffer persecution due to belonging to a certain gender or sex, but also that there are special acts of persecution that are specific to a certain gender or sex. States have recognized women, families, tribes, professional groups, and homosexuals as separate social groups, which allowed them, when determining refugee status, to cite belonging to a certain social group as a basis for persecution, since it is one of the five grounds enumerated in Article 1A (2) of the Convention on the Status of Refugees, which is not sufficiently clear and defined. In order to treat these groups in a correct and fair way, it is most important that on the other side, there are people who actually have professional and thorough knowledge about gender-sensitive topics and discrimination in refugee law, as well as having a good knowledge of the legally relevant regulations and guidelines of the UNCHR. In the following text, an analysis of relevant cases of the European Court of Human Rights is presented, in which the violation of Article 2, Article 3, and Article 8 of the European Convention on Human Rights was considered.

Keywords: gender perspective, woman, sex, gender, asylum, practice of the European Court of Human Rights

LITERATURA

1. A. Trifunović, *Pravo na azil u Republici Srbiji 2021.*, Beogradski centar za ljudska prava, 2021.
2. H. Cheikh Ali, C. Querton and E. Soulard, *Gender-related asylum claims in Europe*, 2012.
3. L. Petrović, S. Tošković, *Rodna analiza zakona o azilu – Primena načela rodne ravnopravnosti u sistemu azila Republike Srbije*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2016.
4. M. Paunović, B. Krivokapić, I. Krstić, *Međunarodna ljudska prava, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu*, Beograd, 2016.
5. Z. Mršević, *Transrodno lice pravde*, dr Goran Bašić, Beograd, 2017.
6. Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS – Izveštaj za Srbiju, Organization for Security and Co-operation in Europe, 2019.
7. EASO Practical Guide: Personal interview; dostupno na: <https://euaa.europa.eu/publications/practical-guide-personal-interview>
8. K. Randelović, Napokon vidljivi, adresa sajta: http://xyspectrum.org/napokon-vidljivi/?fbclid=PAAaYa8cuVLxJFI7bdhSm8lAN4ok9ea0_AKovXq89lkWnYM93tN8ISXqPXPT8
9. S. Sajzor, Interseks osobe i njihovi problemi, dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2021/06/interseks-osobe-i-njihovi-problemi.html>
10. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 May 2002, HCR/GIP/02/01
11. Priručnik za prevenciju rodno zasnovanog nasilja, priredila Smiljana Grujić, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, UNICEF, 2015
12. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on International Protection No. 2: "Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, 7 May 2002, HCR/GIP/02/02
13. Convention Relating to the Status of Refugees, *United Nations Treaty Series*, vol. 189, 14. 28. July 1951.
15. Diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi, *Veće Evrope*, 2011.
16. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and domestic violence, *Council of Europe Treaty Series - No. 210*, Istanbul, 11.V.2011.
17. Directive 2011/95/EU, European Parliament and Council, 20. December 2011.
18. Evropski sud za ljudska prava, *A.A. i drugi protiv Švedske*, predstavka br. 14499/09, presuda od 28. juna 2012.
19. Evropski sud za ljudska prava, *M.E. protiv Švedske*, predstavka br. 71398/12, presuda od 26. juna 2014.
20. Evropski sud za ljudska prava, *R.B.A.B. i drugi protiv Holandije*, predstavka br. 7211/06, presuda od 7. juna 2016.

21. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA, available at: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-serbia/16809987e3>